

**Бібліотеки вищих навчальних закладів
у єдиному інформаційному просторі
сучасного суспільства**

Костирко Тамара Миколаївна,
директор бібліотеки
Українського державного морського технічного університету
м. Миколаїв, пр. Героїв Сталінграду, 9,
факс: 8 (0512) 39-73-26,
телефон: 8 (0512) 42-48-22,
E-mail: library@usmtu.edu.ua

Початок ХХІ ст. ознаменувався прямуванням світового співтовариства до відкритого інформаційного простору, створення якого означає відсутність будь-яких перешкод у отриманні інформації, впевненість у її достовірності та якості. Немає необхідності доказувати, що інформація сьогодні є важливим стратегічним ресурсом, від ступеню розвитку і доступності якого залежать практично всі області життєзабезпечення. З іншого боку, зростання об'ємів інформації викликає необхідність якісного її перетворення, як форми її зберігання і надання, так і функціональної структури. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності, бібліотечна – не виняток.

Характерними рисами сьогодення є:

- входження бібліотек в інформаційну цивілізацію;
- стрімкий розвиток інформаційних технологій і телекомунікаційних систем;
- зростання значення і ролі швидкісних методів пошуку і обробки інформації;
- розвиток віртуальних освітніх систем;
- поява електронних бібліотек.

Інформатизація, як визначна умова переходу до інформаційного суспільства, не лише надає додаткові можливості бібліотечним установам, а й суттєво трансформує традиційні бібліотечні процеси й уявлення про бібліотеку як таку: нині поширена думка, що майбутнє бібліотеки не так у володінні фондом, як у наданні доступу до інформації. Визначаючи нові функціональні пріоритети в діяльності бібліотек, можна сказати, що сучасні бібліотеки покликані не тільки збирати і зберігати, але й виробляти і розповсюджувати інформацію.

В епоху інформаційного суспільства рівень бібліотечного сервісу вийшов за рамки окремої бібліотеки. Не тільки з метою економії фінансових і технічних засобів, але й в силу необхідності обміну інформацією, бібліотеки дійшли висновку про необхідність координації і кооперування своєї діяльності. Результатом чого стало появлення бібліотечних систем і бібліотечних мереж.

Сьогодні координація і кооперація – не модний експеримент, а необхідний засіб існування бібліотек. І головною метою для інформаційно-бібліотечних закладів є формування єдиного інформаційного простору на основі об'єднання і взаємовикористання ресурсів та інтеграція в регіональний, національний, європейський та світовий простір.

Тема доповіді і постановка питань, які ми сьогодні будемо обговорювати, свідчать про значні еволюційні зміни, що відбуваються у бібліотеках, про “продвинутість” у питаннях автоматизації, вміння акумулювати сторонні і створювати власні інформаційні ресурси.

Знайомлячись з ходом автоматизації бібліотек нашого міста, можна зробити висновок про те, що вже не тільки закладено концептуальні основи інформатизації на якісно новому рівні, але й ведеться активна робота у цьому напрямку.

Діяльність з інформаційного забезпечення є важливою ланкою будь-якого вищого навчального закладу. Цю роль традиційно виконує бібліотека вузу. Наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішною стає робота вузу. Процес моделювання інформаційного простору бібліотеки ґрунтується на системному підході до всієї бібліотечно-

бібліографічної діяльності, яка повинна включати декілька напрямків. Теоретичні знання і накопичений практичний досвід повинні бути направлені на вдосконалення інформаційного простору бібліотеки, що підвищує її інформатизацію. А це неодмінно відіб'ється позитивно на загальній інформатизації вузу. Розуміння важливості цього питання є необхідною умовою для науково обгрунтованого моделювання інформаційного простору вузівської бібліотеки на базі новітніх комп'ютерних технологій.

Під інформаційним простором вузівської бібліотеки слід розуміти простір, де діють бібліотечно-бібліографічні процеси, безпосередньо пов'язані з науково-інформаційною діяльністю бібліотеки і вуза в цілому. Саме від чіткої структури інформаційного простору бібліотеки залежить створення необхідного для працівників бібліотеки набору інструментів, використання яких дозволить забезпечити кожному студенту та науковцю вузу оперативний доступ до документів бібліотечного фонду, а бібліотекарям реалізувати нові форми роботи з користувачами. Крім того, завжди потрібно пам'ятати, що надійність процесу обслуговування визначається не кількістю послуг, що надаються, а тим наскільки повно і якісно вони задовольняють інформаційні потреби. Інакше кажучи, приступаючи до роботи, необхідно мати соціально корисну за змістом і формою номенклатуру бібліотечно-бібліографічних послуг, як усередині бібліотечної системи, так і за її межами.

Сьогодні, коли підвищилась соціальна і інформаційна роль бібліотек у сучасній освітній діяльності, виникла необхідність формування нових методів організації інформаційного простору бібліотеки вузу, який реалізується на базі комп'ютерних технологій, з метою підвищення рівня інформатизації навчального закладу.

Традиційно бібліотеки технічних вузів є новаторами у розвитку нових технологій. Вони стають активними на інформаційному ринку України. Бібліотека УДМТУ не стала винятком. Вона є провідною вузівською бібліотекою міста Миколаєва. За роки свого існування, а вона почала свою діяльність з 1920 року, з часу заснування вузу, - бібліотека була і залишається провідним структурним підрозділом університету, найважливішою творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої залежить зміст навчання і наукових досліджень.

Бібліотека УДМТУ може бути представлена наступними цифрами. Фонд бібліотеки складає понад 750 тис. примірників з друкованих видань, з них майже 400 тис. в активному використанні, інші - резервні. За складом фонди бібліотеки налічують біля 300 тис. примірників підручників, біля 200 тис. наукової літератури, 260 назв періодичних видань. Щорічне поповнення фонду складає до 26 тис. примірників. За рік бібліотека обслуговує до 170 тис. відвідувань читачів, яким видається до 500 тис. од. зберігання через 4 абонементи і 6 читальних залів. 23 тис. читачів обслуговує бібліотека протягом року всіма структурними підрозділами. За єдиним читачьким квитком бібліотека обслуговує понад 9 тис. читачів.

Як обласний методичний центр, бібліотека УДМТУ повинна мати належний рівень роботи і бути здатною здійснювати методичне керівництво бібліотек вузів міста та надавати кваліфіковану допомогу по впровадженню інновацій в їх діяльність. Тому, відповідно свого статусу, бібліотека УДМТУ обрала основним напрямком своєї роботи впровадження концепції сучасної бібліотеки, яка б відповідала вимогам часу і сприяла формуванню громадської думки щодо користування бібліотекою.

На шляху реалізації головної функції бібліотеки - інформаційної - ми обрали пріоритетний напрямок її розвитку - інформатизація. Відповідно до нових функцій, розпочато впровадження проекту комп'ютеризації, що передбачає поетапну автоматизацію всіх технологічних циклів. У 1999 р. було прийнято рішення та розроблено першу спробу створення Проекту автоматизації бібліотеки, яка завершилася розробкою Концепції розвитку бібліотеки на 2001-2005 рр.

Керівництво УДМТУ розуміє, що від багатства та різноманітності інформаційних ресурсів і послуг бібліотеки залежить вибір спеціальностей та навчальних курсів, що саме бібліотека є фундаментом і основою вузу. Тому своєчасному оновленню навчальних фондів, технічній модернізації і оснащенню бібліотеки адміністрація нашого вузу приділяє пріоритетну увагу.

В процесі автоматизації кожній бібліотеці необхідно виділити наступні аспекти:

- прийняття рішення та розробка проекту автоматизації;

- створення функціонального підрозділу, відповідального за хід автоматизації;
- вивчення досвіду автоматизації інших бібліотек;
- здійснення поетапного навчання співробітників;
- визначення технологічної і технічної бази;
- створення локальної бібліотечної мережі;
- можливість комп'ютерного обміну інформацією між бібліотеками;
- формування власних БД.

Насамперед це електронний каталог, із створенням якого в комп'ютеризованих бібліотеках значно підвищується:

- якість і швидкість пошуку;
- ефективність роботи бібліотекарів при мінімальних затратах на комплектування і обробку.

Комп'ютерні технології надають бібліотекам унікальний шанс розвитку нових напрямків в їх діяльності, але ставлять перед ними і нові проблеми:

- створення повнотекстових БД;
- організація робочого місця для отримання електронних видань в режимі on-line;
- підключення до мережі Інтернет,

завдяки якому бібліотека отримає доступ до бібліографічних БД, інформаційних служб, книготоргових організацій і зможе здійснювати дистанційно бібліотечно-бібліографічне обслуговування, комплектування на компакт-дисках та інше, що підвищує ефективність бібліотечної системи.

Ще одним напрямком моделювання інформаційного простору кожної бібліотеки є навчання бібліотечних працівників. Інформатизація бібліотечно-бібліографічних процесів вимагає наявності кваліфікованого персоналу та користувачів, які володіють методами використання новітніх комп'ютерних технологій у бібліотечній практиці. Від компетентності, освіченості і професійної підготовки, творчого потенціалу кадрів безпосередньо залежить успіх всієї роботи.

Концепція побудови бібліотечної системи нового покоління базується не лише на рішенні автоматизації окремої бібліотеки. Її головна мета – створення єдиного інформаційного простору та інтеграція у світовий бібліотечний інформаційний простір. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні задачі:

- представлення бібліотечно-бібліографічної інформації та текстів публікацій в електронному вигляді;
- забезпечення доступу через Інтернет до бібліографічної інформації і повнотекстових БД;
- забезпечення засобів пошуку і обслуговування запитів на інформаційні ресурси бібліотек;
- створення єдиної бібліотечної інфраструктури.

Із розвитком комп'ютерних і телекомунікаційних технологій інформаційний простір бібліотек буде розширюватися до міжбібліотечного, міжрегіонального, а за часом його межі стануть ще ширшими. Сьогодні ми вже розуміємо, що без об'єднання зусиль, без єдиної інформаційної політики ми не можемо рухатися далі. Кожний окремо, якими б активними не були наші зусилля, ми не зробимо того, що можна зробити разом. Тому необхідно виробити стратегію інтеграції в єдиний інформаційний освітній простір. Об'єднавшись бібліотеки отримають можливість обміну бібліографічними і повнотекстовими БД. З одного боку ми ліквідуємо прогалини в комплектуванні, які виникли з причин недостатнього фінансування, а з іншого – позбавимо себе зайвого клопоту, пов'язаного з дублюванням у бібліотечно-бібліографічній діяльності, надмірності у комплектуванні фондів, зекономимо час на пошук видання у тій чи іншій бібліотеці.

Об'єднання зусиль нам необхідне для вирішення на державному рівні питань створення корпоративної мережі вузівських бібліотек міста, регіону, зони і України в цілому для координації ефективного використання інформаційних ресурсів освітніх закладів, створення Центру корпоративної каталогізації.

Усвідомлюючи необхідність прискорення процесу впровадження у повсякденну практику бібліотек новітніх інформаційних технологій, наша бібліотека пропонує всім вузівським бібліотекам міста об'єднатися для мережевої інтеграції, колективного створення, розподілу і використання електронних інформаційних ресурсів. З цією метою нам необхідно створити Бібліотечно-інформаційний Центр (БІЦ), на який покласти функції методичного центру з автоматизації вузівських бібліотек міста, розповсюдження і впровадження сумісних АІБС і навчання бібліотечних працівників.

Головними задачами Бібліотечно-інформаційного Центру (БІЦ) у виконанні Комплексної програми впровадження АІБС у роботу бібліотек повинні бути наступні: впровадження сумісного програмного продукту; забезпечення навчання і організація стажування бібліотечних фахівців; підготовка методичних матеріалів; створення власних БД; лінгвістичне забезпечення довідково-пошукової роботи; розробка плану інформаційного обміну і пошуку шляхів його реалізації; залучення фахівців для виконання нових технологічних рішень (створення локальних мереж, впровадження CD-ROM, сканування, Інтернет); розробка системи доставки електронних документів із повнотекстових БД за допомогою протоколу Z-39.50.

Разом з тим виникне гостра необхідність у створенні Координаційної Ради, обов'язком якої стане організація координаційних і методичних робіт по підвищенню якості лінгвістичного забезпечення довідково-пошукових систем, а також дотримання правил при заповненні полів у процесі створення БД. Це пов'язано із помилками бібліотекарів при формуванні власних БД.

Отже, які ж найбільш складні проблеми, крім фінансових, встануть перед нами, коли ми з головою зануримося у цей гігантський труд: мова ідеться про технологію.

Одна справа вирішувати технічні проблеми: обирати програмний продукт і сперечатися про його переваги, сумувати з приводу нестачі комп'ютерів, а інша справа, не менш драматична, це поєднання нової технології і добре налагодженої старої, при цьому прагнути не загубити або не порушити яку-небудь ланку в технологічному процесі. Це є порогом "спотикання" багатьох "революційних" починань. Тому головною проблемою є зростання професійної майстерності співробітників бібліотек. Подальше просування бібліотек вперед стане можливим тільки при якісній роботі кожного співробітника, кожного структурного підрозділу. Для того щоб приймати правильні рішення в складних умовах роботи комплексної автоматизованої системи, коли помилка одного може викликати зрив роботи цілих дільниць, багато залежить від високого професіоналізму бібліотечних працівників. У зв'язку з цим перед бібліотеками стоїть задача створення безперервної освіти співробітників. Сьогодні система підвищення кваліфікації складається, в основному, із самоосвіти і практичних занять з засвоєння технологічних операцій на конкретному робочому місці. Ми намагаємося вирішити цю проблему через Центр безперервної освіти при Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв. Вже є домовленість із Центром про безкоштовне навчання бібліотечних фахівців нашого міста. Об'єднання інформаційного потенціалу бібліотек і інтелектуального потенціалу бібліотечних фахівців, без сумніву, дозволить подолати всі труднощі при переході на нову ступінь - повну автоматизацію бібліотечних і інформаційних процесів. А для того, щоб запрацювала вся мережа комп'ютеризованих бібліотек необхідно об'єднати зусилля провідних бібліотек, як методичних центрів.